

Nr 206.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461); given Stockholms slott den 28 mars 1947.

Under åberopande av bilagda, i statsrådet och lagrådet hållna protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461).

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

G U S T A F A D O L F

Eije Mossberg.

F ö r s l a g

till

L a g**om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461).**

Härigenom förordnas, att hembiträdeslagen den 30 juni 1944, vilken gäller till och med den 31 oktober 1947, skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 oktober 1950; dock att från och med den 1 november 1947 10 § i lagen skall hava följande ändrade lydelse.

(Nuvarande lydelse:)

10 §.

Hembiträde äger, ändå att annat avtalats, åtnjuta fridagar i minst följande omfattning:

a) *a n t i n g e n* var tredje söndag eller annan allmän helgdag av kyrklig karaktär *e l l e r* efter klockan 13 *varannan sådan dag*;

b) en bestämd vardag varje vecka efter klockan 14;

c) den 1 maj efter klockan 13, såframt fridag ej jämlikt stadgandet under a) åtnjutes nämnda dag.

(Föreslagen lydelse:)

10 §.

Hembiträde äger, ändå att annat avtalats, åtnjuta fridagar i minst följande omfattning:

a) *varannan* söndag eller annan allmän helgdag av kyrklig karaktär;

b) en bestämd vardag varje vecka efter klockan 14;

c) den 1 maj efter klockan 13, såframt fridag ej jämlikt stadgandet under a) åtnjutes nämnda dag.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 28 februari
1947.*

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, MOSSBERG, WEIJNE.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler statsrådet Mossberg fråga angående *fortsatt giltighet av hembiträdeslagen* samt anför följande.

Giltighetstiden för hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461) utlöper den 31 oktober 1947, varför statsmakterna dessförinnan ha att ta ståndpunkt till frågan, huruvida lagen skall förnyas.

Kungl. Maj:t har genom skrivelse den 12 juli 1946 uppdragit åt statens arbetsmarknadskommission att efter hörande av de myndigheter och sammanslutningar, vilkas hörande kommissionen funne lämpligt, verkställa utredning rörande hittills vunna erfarenheter angående verkningarna av hembiträdeslagen samt till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag i fråga om förlängning av lagens giltighetstid och ändringar i densamma, som i anledning av den verkställda utredningen kunde finnas erforderliga. Till kommissionen har i samband härmed för att beaktas vid fullgörande av utredningsuppdraget överlämnats en den 25 februari 1946 dagtecknad skrivelse till chefen för socialdepartementet från Sveriges hembiträdesföreningar, i vilken skrivelse yrkas, bland annat, att bestämmelse om 8-timmars arbetsdag införes i lagen.

Kommissionen har berett följande myndigheter och sammanslutningar tillfälle att inkomma med yttrande i ärendet, nämligen arbetsrådet, lantbruksstyrelsen, riksförsäkringsanstalten, socialstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, folkpartiets kvinnoförbund, Fredrika-Bremer-förbundet, hembiträdesföreningarnas centralkommitté, högerns centrala kvinnoråd, landsorganisationen, riksförbundet landsbygdens folk, socialdemokratiska kvinnoförbundet, svenska arbetsgivareföreningen, svenska barnsköterskeföreningen, svenska landsbygdens kvinnoförbund, svenska lantarbetsgivareföreningen, svenska lantarbetareförbundet, Sveriges husmodersföreningars riksförbund och yrkeskvinnors samarbetsförbund. Yttranden ha inkommit till kommissionen från samtliga de nämnda myndigheterna och samman-

slutningarna utom riksförbundet för landsbygdens folk. Arbetsrådet har därvid förklarat sig sakna erfarenhet av lagens tillämpning, varför rådet icke kunde avgiva något yttrande i ärendet.

Arbetsmarknadskommissionen har vidare infordrat yttrande från samtliga länsarbetsnämnder angående verkningarna av hembiträdeslagen med förslag till de ändringar däri, som eventuellt borde ifrågakomma, samt anmodat nämnderna att göra en stickprovsundersökning bland husmödrar och hembiträden med användning av för ändamålet utarbetade frågeformulär. En inom kommissionen upprättad sammanställning med statistisk bearbetning av svaren på denna enquête har såsom bilaga fogats vid kommissionens skrivelse i ärendet.

Arbetsmarknadskommissionen har slutligen berett kommissionens sakkunniga i frågor rörande kvinnlig arbetskraft tillfälle att yttra sig i ärendet.

Med skrivelse den 30 januari 1947 har arbetsmarknadskommissionen redovisat det av Kungl. Maj:t åt kommissionen lämnade uppdragit. Kommissionen föreslår i skrivelsen, att hembiträdeslagen, efter vissa ändringar avseende bland annat införande i lagen av principen om 8-timmars arbetsdag, förlänges för en tid av tre år. Kommissionens yttrande i ämnet är emellertid icke enhälligt utan skiljaktig mening har anmälts av två av kommissionens ledamöter samt en av ersättarna i kommissionen.

Över det förslag, som sålunda framlagts av arbetsmarknadskommissionen, har efter remiss arbetsrådet avgivit yttrande.

Fortsatt giltighet av hembiträdeslagen.

Lagens tillkomst och huvudsakliga innehåll.

Förslag till reglering av anställnings- och arbetsförhållandena inom det husliga arbetet framlades år 1939 av den s. k. hembiträdesutredningen (SOU 1939: 15). Sedan hembiträdesutredningens betänkande överlämnats till 1941 års befolkningsutredning för att tagas i övervägande vid fullgörandet av dess uppdrag avgav befolkningsutredningen år 1943 ett förslag till lag i ämnet. På grundval av de båda sålunda avgivna förslagen och vad som framkommit vid deras remissbehandling utarbetades inom socialdepartementet ett förslag till hembiträdeslag, vilket genom proposition (nr 217) förelades 1944 års riksdag. Riksdagen antog förslaget med några smärre ändringar, varefter lagen utfärdades den 30 juni 1944.

Hembiträdeslagen äger med vissa i lagens 1 § angivna undantag tillämpning å avtal, varigenom arbetstagare åtagit sig att utföra huvudsakligen husligt arbete i arbetsgivarens hushåll. Arbetstagaren kallas i lagen hembiträde. Såsom hembiträde skall vid tillämpning av lagen dock ej räknas medlem av arbetsgivarens familj, husföreståndarinna eller därmed jämför-

lig arbetsledare i hushåll, där hembitråde är anställt, samt hushållerska eller annan, som självständigt sköter hemmet i husmoders ställe.

I hembiträdeslagen regleras i särskilda avsnitt frågor som angå anställningsavtals ingående samt anställnings- och uppsägningstid, hembiträdes bostadsförhållanden, vård vid sjukdom och tid för löns utbetalande, kvällsledighet och fridagar, övertidsarbete, avtalets upphörande i vissa fall och skadestånd.

I motsats till allmänna arbetstidslagen och övriga lagar, som reglera arbetstagares arbetstid, innehåller hembiträdeslagen inga bestämmelser om längsta ordinarie arbetstid för dag, vecka eller längre tidrymd. Lagen inskränker sig i stället till att reglera hembiträdenas fritid, i det att i lagen stadgas att den ordinarie arbetstiden skall sluta senast klockan 19 och att hembiträdet skall åtnjuta vissa fridagar. Denna anordning kompletteras av bestämmelser om arbete å övertid och gottgörelse för sådant arbete. Lagens regler om kvällsledighet och fridagar gälla ändå att annat avtalats och avtal, varigenom hembiträdet helt eller delvis undandragits lagstadgad förman av gottgörelse för övertidsarbete, är utan verkan.

Uttalanden om lagens verkningar.

I den till arbetsmarknadskommisionen överlämnade skrivelsen den 25 februari 1946 från *Sveriges hembiträdesföreningar* uttalas inledningsvis, att hembiträdeslagens tillkomst haft stor betydelse för höjandet av hembiträdesyrkets sociala värde och att hembiträdeskåren därigenom tillerkänts fördelar, som utan tvivel gjort hemarbetet mera attraktivt. Frågan om lagens verkningar har berörts jämväl i flertalet av de av arbetsmarknadskommisionen inhämtade yttrandena. *Sveriges husmodersföreningars centralförbund* har anfört, att då lagens tillkomst och första tillämpning infallit under en tid, då förhållandena på arbetsmarknaden i dess helhet måste betecknas som i viss mån abnorma med en utpräglad knapphet på arbetskraft på så gott som alla områden, det vore svårt att avge ett giltigt omdöme om lagens verkningar på lång sikt. Ett liknande uttalande har gjorts av *lantbruksstyrelsen*, som tillika upplyst, att samtliga de sekreterare hos hushållnings-sällskap, vilka av styrelsen tillfrågats i ärendet, framhållit att hittills några verkningar, som otvetydigt kunde hänföras till hembiträdeslagen, icke kunnat iakttagas. Allmänt vitsordades svårigheten att skaffa nödig hemhjälp, men detta förhållande hade icke ansetts i någon mån vara att tillskriva hembiträdeslagen liksom å andra sidan denna lag åtminstone tillsvidare icke heller medfört någon märkbar lättnad i bristen på hembiträdeshjälp.

Länsarbetsnämnderna ha i allmänhet i sina yttranden framhållit att lagstiftningen, såvitt kunnat förmärkas, icke medfört några avsevärda förändringar, vare sig i fråga om arbetsförhållandena inom eller rekryterings-möjligheterna till det husliga arbetet. Bestämmelsen, att arbetet skall vara slut klockan 19, har i ett stort antal yttranden uppgivits vara den mest

kända och ha haft de mest påtagliga verkningarna. *Arbetsnämnden i Stockholms stad* har i detta sammanhang anfört att i många hem arbetet fått läggas om och rationaliseras för att hembiträdet skall kunna bli färdigt till klockan 19. Även *länsarbetsnämnden i Gävleborgs län* har framhållit, att hembiträdeslagen medfört förbättringar i hushållsarbetets uppläggning. Genom en bättre genomtänkt planläggning av sysslorna i hemmen inom ramen av en mera ordnad arbetstid hade ett rationellare utnyttjande av arbetstiden blivit möjligt och där personliga förutsättningar funnits hade en planmässig organisation av arbetsuppgifterna medfört ökad effektivitet i arbetet. *Länsarbetsnämnden i Gotlands län* har uttalat, att lagen torde ha medfört betydande förbättringar i olika hänseenden för de anställda.

Socialstyrelsen har angående lagens verkningar anfört följande.

Sedan hembiträdeslagens tillkomst har styrelsen såsom ett led i styrelsens sociala upplysningsverksamhet besvarat förfrågningar rörande lagens innehåll och dess tillämpning. Antalet dylika förfrågningar från husmödrar och hembiträden har under de två år, som hembiträdeslagen tillämpats, varit betydande. Styrelsen torde sålunda få anses äga erfarenhet av de tvistämnen, som bruka förekomma på detta område. Enligt styrelsens förmenande har hembiträdeslagen väl fyllt sin uppgift att reglera vissa viktigare anställningsförhållanden inom hembiträdesyrket och därigenom undanröja anledningar till misshälligheter mellan parterna. Lagreglerna äro enkelt och klart avfattade och styrelsen har, på ett undantag när, funnit tillämpningen av desamma leda till en tillfredsställande lösning av olika tvistefrågor.

Det av socialstyrelsen åsyftade undantaget gäller lagens skadestandsregler. Angående detta spörsmål hänvisas till den följande framställningen.

Vid den på föranledande av arbetsmarknadskommissionen verkställda stickprovsundersökningen ha husmödrar och hembiträden även fått tillfälle att uttala sin åsikt om den nuvarande hembiträdeslagen. Av svaren framgår, att 48 procent av husmödrarna och 34 procent av hembiträdena ansett lagen tillfredsställande i dess nuvarande utformning, medan 7 respektive 8 procent ansett den mindre tillfredsställande. Övriga ha lämnat frågan obesvarad. På fråga om lagen medfört några förändringar i hemarbetets uppläggning och fördelning eller i arbetsförhållandena i övrigt ha endast 2 procent av husmödrarna svarat jakande, medan 72 procent uppgivit att lagen för deras vidkommande ej medfört förändringar. Motsvarande siffror från hembiträdena äro 35 respektive 30 procent, därvid de som lämnat jakande svar företrädesvis framhållit att arbetsdagen i och med lagens genomförande kommit att sluta klockan 19 och att ersättning erhålles för övertidsarbete.

Arbetsmarknadskommissionen, som på sätt tidigare nämnts, förordar lagens förlängning efter genomförande av principen om 8-timmars arbetsdag, har angående utvecklingen på området anfört följande:

Enligt 1940 års folkräkning utgjorde antalet hembiträden 158 000, varav på landsbygden 89 000. Av de senare tillhörde 42 000 jordbruk med binärningar, d. v. s. till övervägande delen lantushåll i egentlig mening. Några fullt säkra uppgifter för bedömning av utvecklingen på den husliga arbetskraftens område efter 1940 finnas icke, och även jämförelser med 1930 års folkräkning försvaras av vissa redovisningstekniska skiljaktigheter. Av den starkt ökade sysselsättningen inom industri, handel och förvaltning under de senaste åren och av den därav föranledda ökade efterfrågan på kvinnlig arbetskraft kan man dock draga den slutsatsen, att en viss del av den husliga arbetskraften övergått till andra näringar utan att ersättas genom en motsvarande nyrekrytering. En undersökning hösten 1943 av industrins arbetskraftsförhållanden utvisade, att 27 % av dem som anstälts inom industrin efter krigsutbrottet och innehade anställning där den 1 september 1943 hade kommit från husligt arbete.

Till belysning av utvecklingen på den husliga arbetsmarknaden enligt arbetsförmedlingsstatistiken meddelas här siffror för platsförmedlingsverksamheten i fråga om hembiträden och tillfällig hemhjälp.

År	Arb. sök. personer	Lediga platser	Tillsatta platser	Tillsatta platser i % av antalet lediga platser
<i>Hembiträden</i>				
1937	31 341	64 359	28 569	44
1938	29 855	64 231	28 874	45
1939	31 135	66 491	31 143	47
1940	37 694	62 126	35 349	57
1941	40 940	69 775	39 345	56
1942	37 258	74 367	35 528	48
1943	29 142	71 540	28 318	40
1944	26 847	68 748	28 227	41
1945	27 366	68 639	30 460	44
1946	ej tillgängl.	61 532	25 621	42
<i>Tillfällig hemhjälp</i>				
1937	9 636	56 318	53 991	96
1938	10 752	63 754	61 212	96
1939	12 126	78 775	74 067	94
1940	13 122	72 051	69 600	95
1941	12 112	80 056	76 975	96
1942	12 447	101 678	94 239	93
1943	14 983	121 605	108 577	89
1944	16 380	135 963	119 131	88
1945	19 440	171 919	149 394	87
1946	ej tillgängl.	181 537	149 938	83

Under det att antalet lediga och tillsatta platser inom gruppen heltidsanställda hembiträden förhållit sig relativt konstant de senaste tio åren, har däremot omsättningen av tillfällig hemhjälp undergått en högst betydande ökning, från cirka 54 000 år 1937 till cirka 150 000 år 1946. Heltidsanställd arbetskraft efterfrågas regelbundet från ett relativt begränsat skikt av hushåll, som ha ekonomiska och andra möjligheter att anställa hembiträden. Utbudet synes vara begränsat till mellan 100 000 och högst 150 000 arbetstagare, av vilka årligen cirka en fjärdedel söker arbete genom arbetsförmedlingen. Såväl utbud som efterfrågan på tillfällig hemhjälp har ökat, vilket visar, att behovet av hemhjälp stegrats på senare år till

följd av ökad familjebildning, nativitet och yrkesverksamhet bland gifta kvinnor. Den av utvecklingen på denna del av arbetsmarknaden nödvändiggjorda övergången från heltidsanställd till tillfällig hemhjälp har underlättats genom arbetsförmedlingsorganens medverkan och inflytande, genom central och lokal upplysningsverksamhet, kurser m. m.

Föredraganden.

Genom hembiträdeslagen den 30 juni 1944 infördes reglerade arbetsförhållanden även inom det husliga arbetet. Såsom skäl för denna reglering åberopades att arbetstidsförhållandena inom hembiträdesyrket icke genomgående vore tillfredsställande men framför allt angelägenheten, icke minst ur befolkningspolitiska synpunkter, av att råda bot för den utpräglade bristen på kvalificerad arbetskraft inom detta arbetsområde. De dittills rådande oordnade arbetsförhållandena ansågos nämligen icke ha varit utan praktiska verkningar på rekryteringen till yrket. I detta sammanhang uttalades att den bundenhet, som avsaknaden av reglerad fritid medförde, varit den främsta orsaken till att hembiträdesyrket icke kunnat hävda sig i konkurrensen med andra yrken. Det påpekades vidare att då det industriella arbetet vore arbetstidsreglerat, medan arbetet i hemmet, oaktat det till sin natur vore både krävande och ansträngande, icke blott saknade sådan rättslig reglering utan även i praktiken regelmässigt vore förenat med en mycket lång arbetstid, hembiträdesyrket hade kommit att intaga en särställning, som ur arbetstagarens synpunkt innebure en deklassering av detsamma och som hade till följd att yrket framstod som mindre eftersträvansvärt.

Av den utredning, som genom arbetsmarknadskommissionens försorg verkställdts angående verkningarna av hembiträdeslagen, synes framgå att lagen på ett gynnsamt sätt bidragit att reglera anställningsvillkor och arbetsförhållanden inom hembiträdesyrket. I så måtto har lagen emellertid icke haft den avsedda effekten, att tillströmningen till hembiträdesyrket icke ökat. Utvecklingen synes tvärtom gå i motsatt riktning. Antalet genom den offentliga arbetsförmedlingen tillsatta hembiträdesplatser har sålunda sjunkit, medan däremot såväl utbudet som efterfrågan på tillfällig hemhjälp ökat. Med hänsyn till de rådande onormala förhållandena på arbetsmarknaden i dess helhet synas några bestämda slutsatser icke kunna dragas angående hembiträdeslagens betydelse i nu ifrågavarande hänseende. Länsarbetsnämnderna ha för sin del framhållit, att lagen icke medfört några avsevärda förändringar i fråga om rekryteringsmöjligheterna till det husliga arbetet. Oavsett huru härmed förhåller sig, lär en någon tvekan icke föreligga om, att fortsatt lagstiftning på området är påkallad. I likhet med arbetsmarknadskommissionen förordar jag fördenskull att lagen förlänges på förslagsvis ytterligare tre år.

Ifrågasatta ändringar i hembiträdeslagen.

Införande av 8 timmars arbetsdag.

Hembiträdesföreningarnas skrivelse.

I den inledningsvis omnämnda skrivelsen den 25 februari 1946 från Sveriges hembiträdesföreningar till chefen för socialdepartementet har framställning gjorts om att hembiträdeslagen skulle göras till föremål för en saklig revision genom att lagen utformades som en arbetstidslag med bestämmelser om 8 timmars arbetsdag för hembiträden. Till stöd härför har i skrivelsen anförts att det ännu förefunnes väsentliga skillnader mellan hemmens anställningsförhållanden och förhållandena på arbetsmarknaden i övrigt. Avfolkningen inom hembiträdesyrket vore fortfarande ett besvärande faktum. Trots den relativt stora löneökningen inom yrket fortsatte hembiträdena att söka andra arbetsobjekt, beroende på att andra yrken bjöde bättre fritidsförhållanden och en reglerad arbetstid. Utvecklingen ledde alltmera bort från gamla tiders anställningsförhållanden med hembiträdet boende på arbetsplatsen. Allt efter som rationaliseringen framskrede, borde det också vara möjligt att förkorta arbetsdagen i hemmen och koncentrera sysslorna på åtta timmars effektiv arbetstid.

Yttranden till arbetsmarknadskommissionen.

I sina yttranden till arbetsmarknadskommissionen ha de hörda myndigheterna och organisationerna i allmänhet tagit ställning till det av hembiträdesföreningarna framställda yrkandet om lagstadgad 8-timmars arbetsdag eller uttalat sig om möjligheten och lämpligheten av att införa en arbetstidsreglering. Vissa remissinstanser ha dock ansett sig icke utan ytterligare utredning kunna yttra sig i saken. *Riksförsäkringsanstalten* finner det sålunda kunna ifrågasättas, huruvida med hänsyn till den blivande översynen av arbetstidslagstiftningen spörsmålet om begränsning av arbetstidens längd för hembiträden skulle upptagas till behandling nu eller först i samband med denna lagrevision, och har ansett det under alla förhållanden vara nödvändigt med en närmare utredning, som kunde läggas till grund för ett ståndpunktstagande i frågan.

Förslaget om införande av en lagstadgad arbetstidsreglering för hembiträden med en genomsnittlig nettoarbetstid för dag av 8 timmar har i princip tillstyrkts av *arbetsmarknadskommissionens sakkunniga i frågor rörande kvinnlig arbetskraft, hembiträdesföreningarnas centralkommitté, socialdemokratiska kvinnoförbundet, svenska lantarbetareförbundet och yrkeskvinnors samarbetsförbund*. *Arbetsmarknadskommissionens förenämnda sakkunniga* ha i sitt yttrande understrukt, att det vore ett oeftergivligt villkor för en ökad nyrekrytering till hembiträdesyrket, att hembiträdenas arbetstid — icke bara fritid — reglerades samt att deras förmåner i övrigt ågnades tillräcklig uppmärksamhet, därvid borde eftersträvas att hembiträ-

deskåren, så långt det vore möjligt, bleve jämförbar med andra yrken. Från liknande utgångspunkter tillstyrkes förslaget av *socialdemokratiska kvinnoförbundet*. *Yrkeskvinnors samarbetsförbund* har i anslutning till sitt tillstyrkande framhållit, att för att principen om 8-timmars arbetsdag skulle kunna lagfästas fordrades att samhället trädde in med sociala anordningar av olika slag såsom social hemhjälp, daghem, kollektivhus o. s. v., för att lösa hemhjälsfrågan för såväl de förvärvsarbetande som de hemarbetande kvinnorna.

Införande av principen om 8-timmars arbetsdag för hembiträden har förordats även av *länsarbetsnämnderna i Uppsala, Kalmar, Kristianstads, Skaraborgs, Västmanlands och Gävleborgs län*. Därvid har emellertid *länsarbetsnämnden i Uppsala län* i likhet med yrkeskvinnors samarbetsförbund funnit konsekvensen kräva, att familjer med barn, där båda makarna hade arbete utanför hemmet, bereddes ökade möjligheter att placera barnen på daghem under den tid hembiträdet toge ut ledighet mitt på dagen. Införandet av 8 timmars arbetsdag förutsatte vidare tillgång till yrkeskunnig arbetskraft i långt större utsträckning än nu funnes, vilket aktualiserade hembiträdeskårens utbildningsfråga. *Länsarbetsnämnden i Gävleborgs län* har som skäl för sitt tillstyrkande anfört, att en ordnad fastställd arbetstid i likhet med vad som funnes stadgat för andra yrkesgrupper otvivelaktigt skulle medföra, att hembiträdesyrket bleve begärligare.

I åtskilliga av de nu återgivna yttrandena har föreslagits att arbetstidsregleringen borde genomföras på så sätt, att arbetstiden fastställdes för viss längre period, därvid vanligen förordats 192 timmar för 4 veckor. *Socialdemokratiska kvinnoförbundet* har till stöd för en dylik reglering anfört, att hemarbetet icke kunde schematiskt regleras på samma sätt som industriellt arbete. De största hänsyn måste tagas även till hemmens behov av den anställda arbetskraftens utnyttjande. Motsvarande behov hade beaktats på andra arbetsområden, exempelvis i sjukvården och inom restaurangfacket. *Hembiträdesföreningarnas centralkommitté* har likaledes förklarat, att ett genomförande av 8-timmarsdagen lämpligast torde kunna ske genom att indela arbetstiden i fyra veckorsperioder på 192 arbetstimmar med den dagliga arbetstiden förlagd mellan klockan 7 och 19. Om tid för måltidsraster beräknades till en timme om dagen skulle således kunna uttagas upp till 11 timmars dagsarbete.

Jämväl i andra yttranden än de förut nämnda har tanken på en arbetstidsreglering för hembiträdeskåren mötts av välvilja. *Länsarbetsnämnden i Östergötlands län* har sålunda framhållit att en bestämmelse om 8-timmarsdag, utformad så att maximiarbetstiden sattes till 192 timmar för 4 veckor, torde vara såväl lämplig som möjlig att genomföra, men att den ställde ökade krav på hemarbetets rationalisering och husmödrarnas planering av arbetet, särskilt som det av hembiträdesföreningarna väckta förslaget talade om effektiv arbetstid. *Länsarbetsnämnden i Kronobergs län* anser, att ett genomförande av det väckta förslaget förr eller senare torde bli ofrånkom-

ligt, om det skall bli möjligt att få någon att ägna sig åt hembiträdesyrket. *Länsarbetsnämnden i Västerbottens län* har — efter att ha pekat på de svårigheter en lagstadgad 8-timmarsdag skulle föra med sig särskilt för de yrkesarbetande husmödrarna med små barn — anfört, att nämnden dock ansåge ett alternativ med 8-timmars arbetsdag eller 48 timmars arbetsvecka vara fördelaktigt. Skulle det bestämmas i lag om 8-timmars arbetsdag för hembiträden, hade man anledning förmoda, att tillströmningen till yrket skulle något öka. Arbetsförmedlingens erfarenhet vore den, att det i allmänhet vore den långa arbetsdagen och de för övrigt icke alltför välordnade arbetsförhållandena, som orsakade att flickorna icke så gärna toge anställning som hembiträden.

Landsorganisationen har ställt sig mera tveksam till förslaget och i sitt yttrande till arbetsmarknadskommissionen anfört:

Det är självfallet ytterst svårt att bedöma i vad mån erfarenheterna från lagens hittillsvarande giltighetstid ge vid handen att praktiska förutsättningar finnas för att tillmötesgå hembiträdesföreningarnas nu ställda förslag, som ju ej blott avser en direkt arbetstidsreglering utan därtill arbetstidens begränsning till åtta timmar per dag. Allt fortfarande har ju beträffande flertalet av våra arbetstidslagar undantag gjorts för småföretag. De skäl som anförts till stöd härför har landsorganisationen för sin del icke ansett tvingande, men uppenbarligen föreligger beträffande det arbete som utföres i hemmen större svårigheter för en legal arbetstidsreglering än när fråga är om företagsmässigt bedriven verksamhet. Landsorganisationen anser sig icke desto mindre kunna tillstyrka en övergång till direkt arbetstidsreglering för hembiträdena men anser sig icke äga tillräcklig grund för ett bedömande av den i detta fall möjliga arbetstidsbegränsningen eller arbetstidens förläggning.

Ej heller *Fredrika-Bremer-förbundet* och *högerns centrala kvinnoråd* ställa sig helt avvisande till förslaget att i lag reglera hembiträdenas arbetstid. *Fredrika-Bremer-förbundet* uttalar sålunda, att man enligt förbundets mening i längden icke kunde avvisa kravet på en reglering av arbetstiden i hembiträdesyrket. Skulle en sådan reglering komma till stånd, ville förbundet för sin del förordna en lösning efter samma linjer som i arbetstidslagen för hotell, restauranger och kaféer men med en något längre arbetstid än som nu tillåtes i denna lag. *Högerns centrala kvinnoråd* har anfört, att det på grund av hemarbetets karaktär och rytm vore omöjligt, speciellt på landsbygden, att stadga 8 timmars arbetsdag. Däremot kunde man tänka sig att man stadgade ett visst timantal under exempelvis en tvåveckorsperiod och att arbetstagaren och arbetsgivaren genom frivilliga överenskommelser fördelade dessa arbetstimmar. Om man verkligen ansåge sig böra förvandla hembiträdeslagen till en arbetstidslag, måste det emellertid dragas klara gränser mellan effektivt arbete och arbetstid, som inkluderade exempelvis måltider.

Länsarbetsnämnden i Värmlands län finner med hänsyn till det husliga arbetets natur — det vore bland annat icke så intensivt som till exempel

industriarbete och medförde större möjligheter till pauser än flertalet andra arbetsområden — en så radikal begränsning av arbetstiden som till 8 timmar om dagen icke vara skäligen. Hembiträdena skulle då komma i en bättre ställning än med dem jämförbara yrkeskategorier. En viss begränsning av arbetstiden syntes dock erforderlig och nämnden förordade för sin del införande i lagen av bestämmelse om 56 timmars arbetsvecka.

Genomförandet i det nuvarande läget av en arbetstidsreglering för hembiträdeskåren avstyrkes av *socialstyrelsen*, *folkpartiets kvinnoförbund* och *Sveriges husmodersföreningars riksförbund* samt *länsarbetsnämnderna i Malmöhus, Hallands och Göteborgs och Bohus län*.

Socialstyrelsen har för sin del anfört:

I och för sig anser styrelsen det önskvärt, att en arbetstidslagstiftning för hembiträden skall avse en direkt reglering av arbetstiden och icke, såsom nu är fallet, endast garantera viss fritid. På grund av det husliga arbetets natur och de skilda levnadsvanorna inom olika hushåll är det emellertid förenat med särskilt stora svårigheter att tillämpa åttatimmarsdag för hembiträden. Det är vidare att märka, att det i ett hem i allmänhet är svårt att fastställa bestämda måltidsraster och att giva hembiträdet en längre sammanhängande ledighet mitt på dagen. I stället har hembiträdet ofta förmånen att kunna ombesörja vissa personliga angelägenheter under arbetstid. Med hänsyn härtill samt den korta tidrymd den nuvarande fritidsregleringen varit gällande finner styrelsen tiden ännu icke vara mogen att övergå till en direkt reglering av arbetstiden för hembiträdena.

Folkpartiets kvinnoförbund anser, att följderna av sådana lagbestämmelser skulle bli, att hembiträdena allt mer komme att försvinna och familjerna nödgas övergå till sådan hemhjälp, som avlönas per timme. Förbundet understryker vidare betydelsen och fördelen av att hembiträdet under sin arbetstid hade möjlighet att utföra en del arbete för egen del, en förmån som icke tillkomme arbetstagare inom industrien och affärslivet.

Länsarbetsnämnden i Hallands län har uttalat, att frågan borde få anstå till dess institutionerna för den halvöppna barnavården ordnats på tillfredsställande sätt. *Länsarbetsnämnden i Göteborgs och Bohus län* — som förklarar sig principiellt intet ha att erinra mot att 8-timmarsdag införes jämväl för hembiträdena — anser tiden icke vara inne för en sådan omläggning, bland annat därför att en stor del av hembiträdeskåren torde bestå av mindre kvalificerad arbetskraft, vilken säkerligen icke vore kompetent att inom ramen av en 8-timmars arbetsdag medhinna förekommande arbetsuppgifter.

Hembiträdesföreningarnas förslag om införande av lagstadgad 8-timmarsdag för kåren har vidare avstyrkts av *svenska arbetsgivareföreningen* och *svenska lantarbetsgivareföreningen* samt *länsarbetsnämnderna i Gotlands, Örebro och Jämtlands län*. I förstnämnda båda yttranden har åberopats, att det husliga arbetet till sin natur väsentligt skilde sig från annat avlönat arbete och bedreves under så skiftande förhållanden, att en direkt reglering i lag av arbetstiden icke vore lämplig. *Svenska lantarbetsgivareföreningen* har

gjort gällande, bland annat, att det i lanthushåll icke vore möjligt att åstadkomma en sådan reglering. Bland jordbrukarna vore det ej ovanligt att hustrun deltog såväl i arbetet med djurens skötsel som i utearbetet. Vad småbrukarhustrurna beträffade nödgades dessa ofta åtaga sig lönearbete utom hemmet. Lantarbetsgivareföreningen har vidare anfört:

En reglering av arbetstiden till att omfatta åtta timmars effektivt arbete fordrar även att en sammanhängande längre rast vid bestämd tid inlägges mitt på dagen.

När fråga är om hembitråde, som tidigt på morgonen deltagar i mjölkningen, måste denna rast, om 8-timmarsdag genomföres, komma att sträcka sig över åtskilliga timmar. Införandet av en längre rast mitt på dagen torde i de allra flesta lanthushåll möta stora svårigheter och leda till en absurd relation mellan hembiträdets och husmoderns arbete. Helt ogenomförbar är en sådan anordning i en familj med minderåriga barn, där båda makarna arbeta utanför hemmet, ett förhållande, vilket är vanligt på landsbygden och även i städerna.

Såsom ett ytterligare starkt vägande skäl mot införande av en på dylikt sätt reglerad arbetstid för hembiträdena må även anföras svårigheten att över huvud taget övervaka och kontrollera att arbetstiden verkligen effektivt utnyttjas. Detta gäller naturligtvis i all synnerhet inom familj, där båda makarna ha förvärvsarbete. Det är tänkbart att genomförandet av en arbetstidsreglering av angivet slag skulle göra hemarbetet mera attraktivt och alltså befrämja rekryteringen inom yrket, men följderna skulle otvivelaktigt bli att den sålunda ökade tillgången på hembiträden av de flesta familjer icke skulle kunna utnyttjas på den grund att nyttan av att ha hemhjälp icke skulle stå i rimlig proportion till kostnaderna för densamma. Detta skulle otvivelaktigt hårdast drabba de familjer, som äro i största behov av hjälp.

Avslutningsvis vill föreningen framhålla att hembiträdesföreningarnas förslag till sina verkningar synes vara uppenbart odemokratiskt. Om förslaget genomföres kommer det nämligen att ytterligare minska möjligheten för mindre välsituerade familjer och familjer med småbarn att hålla sig med hembitråde. I den mån så likväl fortsättningsvis kan ske, kommer förslaget i de flesta fall att innebära ett övervältrande av arbete från den i regel unga hemhjälpen till slitna och arbetsstyngda husmödrar.

Även länsarbetsnämnden i Jämtlands län har framhållit, att reformen i praktiken huvudsakligen torde få ekonomisk innebörd till följd av att övertid bleve nödvändig och måste ersättas i särskild ordning.

Länsarbetsnämnden i Gotlands län anför — efter att ha åberopat i huvudsak enahanda synpunkter som arbetsgivareföreningarna — bland annat följande:

Skulle en 8-timmars dag för hembiträden genomföras, så torde för ett så jordbruksbetonat län som Gotland följderna bli, att lockelserna bli ännu större för många av jordbrukarnas hårt arbetande kvinnliga familjemedlemmar att söka sig till städerna, varigenom den redan nu så svåra bristen på kvinnlig arbetskraft på landsbygden ytterligare skulle ökas. Vad som framförallt gör, att nämnden ställer sig så betänksam emot införande av 8-timmars dag för hembiträden, är emellertid omtanken om husmödrarna själva, vilkas ställning utan tvivel i allmänhet blivit mer och mer be-

tungande på grund av svårigheterna att erhålla hjälp. De ha ofta, vilken samhällsklass de än tillhöra, en arbetsbörda större än mångt hembiträdes, framförallt gäller detta landsbygdens kvinnor.

Betraktar man detta spörsmål ur en vidare synvinkel, kan man icke underlåta att ställa sig den frågan, huruvida icke de nya svårigheter, som skulle uppstå för husmödrarna genom införandet av 8-timmars arbetsdag skulle menligt inverka på nativitetsutvecklingen, för vilken genom den moderna befolkningspolitiken så kraftiga ansträngningar göras.

Det kan i detta sammanhang nämnas, att *svenska barnsköterskeföreningen* i sitt yttrande framhållit de svåra förhållanden, under vilka många barnsköterskor arbetade och som medförde att yrket avfolkades. Detta gällde särskilt sådana barnsköterskor, som vid sidan av sin barnavårdande uppgift även påtagit sig hushållsarbete. För denna kategori bleve det likväl knappast möjligt att införa en regel om 8-timmars arbetsdag. Tiden skulle icke vara tillräcklig för uppgifternas utförande. I fråga om de barnsköterskor åter, vilka anställts uteslutande för att vårda barn och vore i arbetsgivarens hus och kost, ansåges dessa, då det gällde spädbarn, i regel vara skyldiga att passa barnens skötning klockan 6 på morgonen och klockan 22 på kvällen. Även nattvak förekomme ofta. Det vore visserligen brukligt, att dessa sköterskor erhöle ledigt två timmar på dagen som ersättning för »dygnstjänst» men de hade mera sällan tillfälle att taga ut denna fritid.

Arbetsmarknadskommissionens stickprovsundersökning.

Beträffande den av arbetsmarknadskommissionen företagna statistiska undersökningen torde till en början böra understrykas, att densamma utgör en stickprovsundersökning och icke kan göra anspråk på att vara representativ. I undersökningen ingå uppgifter från endast 798 husmödrar och 704 hembiträden. Såsom i det föregående berörts uttalade endast ett ringa antal av dessa, att de ansågo lagen i dess nuvarande utformning mindre tillfredsställande. Uppgiftslämnarna tillfrågades emellertid även om de ansågo det möjligt att i hushållsarbetet tillämpa 8-timmars arbetsdag, måltidsraster ej inräknade. Härvid lämnade 34,3 procent av husmödrarna och 52,7 procent av hembiträdena oreserverat jakande svar medan 48,2 respektive 35,6 procent besvarade frågan med nej. Härutöver förklarade emellertid 16,1 procent av husmödrarna och 5,1 procent av hembiträdena, att det under vissa förutsättningar vore möjligt att tillämpa principen om 8-timmarsdag. Svaren, som i den statistiska bearbetningen redovisats även för olika hushållstyper, uppvisa härvid icke några betydande variationer från det angivna genomsnittet. I familjer med barn, där husmodern hade förvärvsarbete (icke lanthushåll), ansågo dock endast 25,8 procent av husmödrarna och 50,7 procent av hembiträdena utan vidare att 8-timmars arbetsdag vore möjlig att tillämpa. Jakande svar under vissa förutsättningar utgjorde i denna kategori 16 respektive 3,5 procent av hela antalet. I familjer utan barn, där husmodern hade förvärvsarbete, besvarade åter med eller

utan reservationer icke mindre än 70,7 procent av husmödrarna och 70,9 procent av hembiträderna den ställda frågan med ja.

Det torde böra anmärkas, att den redovisade frågan icke avsåg en arbetsdag om i genomsnitt 8 timmar med rätt för arbetsgivaren att under en viss tidrymd fritt fördela arbetstiden. I den följande frågan tillspordes nämligen uppgiftslämnarna, om de ansåge det lämpligare att i stället för 8-timmars arbetsdag räkna med 192 arbetstimmar under 4 veckor, så att arbetstiden per dag kunde förlängas efter behov och antalet hela eller halva fridagar i gengäld ökades. Denna fråga besvarades med ja av 63 procent av husmödrarna och 58,1 procent av hembiträderna och med nej av 23,9 procent av husmödrarna och 26 procent av hembiträderna.

Det redovisade undersökningsmaterialet synes i så måtto vara särskilt missvisande, att endast en ringa del av uppgifterna avse lanthushåll (9,8 procent av husmödrarna och 3,1 procent av hembiträderna, totalt 78 respektive 22 svar). På grund härav ha olika hushållstyper ibland lanthushållen icke kunnat redovisas vid den statistiska bearbetningen av svaren. Inom denna grupp besvarades frågan, om uppgiftslämnaren ansåge det möjligt att tillämpa 8-timmars arbetsdag jakande av 42,3 procent av husmödrarna (17,9 procent dock endast under vissa förutsättningar) och 27,3 procent av hembiträderna. Nej-svaren utgjorde 48,2 respektive 63,6 procent.

Arbetsmarknadskommisionen.

Arbetsmarknadskommisionen anför för egen del till en början, att det i samband med frågan om en förlängning av och eventuella ändringar i hembiträdeslagen syntes angeläget att genom lagstadganden så reglera arbetsförhållandena, att man ytterligare underströke hembiträdesarbetets karaktär av yrkesarbete, jämställt med annat förvärvsarbete. Endast om så bleve fallet, kunde man räkna med att i den allmänna konkurrensen om arbetskraften kunna stabilisera och eventuellt utöka hembiträdeskåren.

Under återopande av den redogörelse för utvecklingen på det husliga arbetets område, som tidigare återgivits, har kommissionen förklarat sig finna önskvärt, att hembiträdeslagen utformas som en arbetstidslag och att i lagen direkt inryckas bestämmelser om ordinarie arbetstid. Kommissionen föreslår, att den genomsnittliga arbetstiden för dag sättes till 8 timmar. Arbetsgivaren skulle emellertid enligt förslaget äga att fritt fördela arbetstiden på en tidrymd av fyra kalenderveckor, under vilka arbetstiden alltså ej finge uppgå till längre tid än 192 timmar. Arbetstiden skulle dock ej något dygn få överstiga 11 timmar och arbetstagaren skulle alltså åtnjuta vissa fridagar. Raster, måltider och arbete, som arbetstagaren utför för egen räkning, borde icke inräknas i arbetstiden.

Kommissionens förslag är, såsom inledningsvis nämnts, icke enhälligt. Förslaget omfattas av kommissionens ordförande, ledamöterna Curtman,

Falk, Västberg, Adamsson och Norrman samt ersättaren Sundström, medan ledamöterna Andersson och Sæmund samt ersättaren Thornander i en afgiven reservation föreslå, att den nuvarande hembiträdeslagen gives förlängd giltighet med allenast en mindre jämkning.

Reservanterna framhålla inledningsvis att det husliga arbetets natur medför, att en reglering av hembiträdenas arbetstid icke lämpligen synes böra ske på samma sätt som för de yrkesgrupper, vilka omfattas av hittills genomförda arbetstidslagar. Detta förhållande hade i förarbetena till hembiträdeslagen angivits som en av orsakerna till att en direkt reglering av hembiträdenas arbetstid icke vore möjlig att genomföra och ägde fortfarande giltighet.

Såsom ytterligare skäl mot genomförande av en direkt arbetstidsreglering anföra reservanterna vidare:

Det torde icke kunna förnekas att i ett hem med småbarn, där båda makarna ha förvärvsarbete, hustruns arbetsbörd i allmänhet är stor. Även bland jordbrukare förekommer att hustrun måste arbeta utom hemmet, i det hon nödgas deltaga såväl i arbetet med djurens skötsel som i utearbetet. Genomförande av 8-timmars arbetsdag för hembiträden skulle i de flesta fall medföra ett övervältrande av ytterligare arbetsuppgifter på de i regel redan förut hårt ansträngda husmödrarna. Den lättnad i arbetet som härigenom skulle vinnas åt en grupp i regel unga kvinnor, skulle alltså få köpas genom att öka arbetet för en annan grupp av kvinnor, i regel äldre och redan förut mera pressade av arbete. Härtill kommer att, därest minderåriga barn finnas i sådana familjer, frågan om barnens tillsyn under föräldrarnas bortovaro måste framstå som hart när olöslig. För hembiträde, som måste börja sitt arbete tidigt på morgonen, t. ex. vid 7-tiden, och deltaga i hushållsarbetet till fram emot kl. 19, t. ex. hembiträde i lantushåll, måste med föreslagen begränsning av arbetstiden en längre sammanhängande rast inläggas mitt på dagen, under vilken rast det blir svårt att ordna tillsyn över barnen. I städerna kan denna olägenhet kanske till en del övervinnas genom anordnande av barndaghem. Det måste dock beaktas att det för barnen torde vara bättre att få vistas i sitt hem än i ett daghem samt att vården i ett sådant drager ej obetydlig kostnad. På landet däremot torde saken ej alls kunna ordnas på sådant sätt.

Vi vilja också framhålla att hembiträdena i icke obetydlig utsträckning äro icke yrkeskunniga. För många av dem är arbetet en praktik och en förberedelse för det kommande kallet som husmor.

Efter att härefter ha anfört åtskilliga invändningar mot den utformning, lagens bestämmelser om ordinarie arbetstid m. m. erhållit i kommissionens förslag — bland annat svårigheterna att kontrollera arbetstiden, avsaknaden av regler om dispens, om tid för förberedelse- och avslutningsarbete och om vakttjänst samt olägenheterna av en journalföring angående arbetstiden — uttala reservanterna avslutningsvis bland annat:

Den gällande hembiträdeslagen fyller otvivelaktigt en social funktion i sin egenskap av fritidslagstiftning för hembiträdena samt därigenom att den reglerat vissa förhållanden på ett arbetsområde där de speciella förhållandena kunna påfordra att särskilda regler givas. Lagen torde dock

knappast ha bidragit till att skapa bättre tillgång på hembiträden. Ej heller torde detta mål komma att nås, om en direkt arbetstidsreglering genom föres. Skulle emellertid utbudet av arbetskraft efter lagens tillkomst förete någon ökning, torde föga därmed vara vunnet, då många av de familjer, som äro i största behov av hemhjälp, efter en genomförd arbetstidsreglering ej skulle vara betjänta med att hålla hembitråde under sådana förhållanden, som lagen skulle skapa.

Arbetsrådet.

I sitt utlåtande till Kungl. Maj:t över arbetsmarknadskommissionens förslag avstyrker arbetsrådet, att i hembiträdeslagen införes direkt arbetstidsreglering. Arbetsrådet finner visserligen rent principiellt intet vara att erinra mot att hembiträdena liksom det stora flertalet övriga arbetstagare tillförsäkras laglig begränsning av arbetstiden i form av en direkt arbetstidsreglering. Emellertid talade åtskilliga omständigheter av praktisk natur mot en sådan reglering. En direkt begränsning av arbetstiden förutsatte, att hembiträdets effektiva arbetstid kunde åtminstone någorlunda noggrant bestämmas. Hembiträdenas arbetsförhållanden med effektiv arbetstid, raster, pauser, måltidsuppehåll och arbete för egen räkning inrörda i varandra vore emellertid sådana, att detta i de flesta fall svårligen låte sig göra.

Arbetsrådet fortsätter:

För att arbetstidsregleringen skall bli av något värde ur hembiträdenas synpunkt är det tydligen nödvändigt, att den effektiva arbetstiden bokföres på något sätt. Eljest kunna ju husmödrar och hembiträdena ej få klarlagt, huruvida arbetstiden ligger inom lagens ram eller om övertid förekommer. Med hänsyn till att arbetsplatsen är det privata hushållet och även av andra orsaker är det i hög grad sannolikt, att en sådan bokföring endast i undantagsfall skulle komma till stånd. Att föra anteckningar om arbetstiden — vilket väl skulle göras av husmodern med kontroll av hembiträdet — skulle för övrigt säkerligen ge anledning till tvister om hur den effektiva arbetstiden rätteligen bör beräknas och skapa en irritation mellan husmödrar och hembiträden, som näppeligen skulle göra hembiträdesyrket mera lockande än det för närvarande är.

Härtill kommer, att det för genomförandet av en effektiv arbetstidslagstiftning på nu ifrågakvarande område synes nödvändigt att, såsom är fallet beträffande de övriga arbetstidslagarna, tillsyn i någon form utövas över efterlevnaden av lagstiftningen. För att en sådan tillsyn skall få någon mening fordras i sin tur att anteckningar om arbetstid eller åtminstone om övertid föras. Tanken på att införa en sådan tillsyn — av yrkesinspektionen eller annan offentlig myndighet — har dock tidigare på goda grunder avvisats, och de skäl som tala mot en sådan kontrollerande verksamhet inom det privata hemmet synas fortfarande äga full giltighet.

Då sålunda någon bokföring av arbetstid eller övertid ej lär komma till stånd och då tillsyn över lagens efterlevnad ej torde komma i fråga, är det att befara, att den föreslagna arbetstidsregleringen blir en lagstiftning på papperet.

I arbetsrådets yttrande anföres vidare, att den kanske allvarligaste invändningen mot kommissionens förslag vore, att den nuvarande bestämmelsen om ledighet för hembiträdet efter klockan 19 skulle försvinna. Denna bestämmelse syntes vara en av de få punkter, på vilka hembiträdeslagen verkligen trängt igenom i det allmänna medvetandet. Det förefölle på grund härav icke osannolikt att det förordade systemet med frihet för husmodern att, utom i fråga om fridagar, själv bestämma arbetstidens förläggning ur hembiträdenas synpunkt komme att visa sig oförmånligare än den nuvarande ordningen. Ett genomförande av kommissionens förslag betydde nämligen att man utbytte det nuvarande, teoretiskt kanske icke fullt tillfredsställande men i praktiken värdefulla systemet med kvällsledighet mot en principiellt invändningsfri men praktiskt sett tämligen illusorisk direkt arbetstidsreglering.

Med hänsyn till det anförda och då förslaget dessutom medförde vissa svårigheter av formell natur har arbetsrådet uttalat sig för att det nuvarande systemet med bestämd kvällsledighet bibehålles.

Föredraganden.

I samband med en förlängning av hembiträdeslagens giltighetstid uppställer sig frågan om lagen i samband därmed bör göras till föremål för en revision i sakligt hänseende. Hembiträdesföreningarna ha framfört önskemål om ändrade bestämmelser av innebörd, att principen om 8-timmars arbetsdag införlivas med lagen. Denna framställning, som tillstyrkts av åtskilliga i ärendet hörda organisationer och lokala arbetsmarknadsorgan, har biträts av arbetsmarknadskommissionen. Såsom skäl för att förändra lagens karaktär från fritidslag till arbetstidslag i egentlig mening har i huvudsak åberopats nödvändigheten av att i det rådande läget på arbetsmarknaden söka stimulera rekryteringen till yrket. Flera myndigheter och organisationer ha emellertid, under hänvisning till att hembiträdeslagen medfört förbättringar i hembiträdenas arbets- och anställningsförhållanden, särskilt därutinnan att de nu ha en ordnad fritid, med avstyrkande av hembiträdesföreningarnas förslag förordat en förlängning av lagens giltighetstid utan att några mera genomgripande förändringar företagas i densamma.

För min del finner jag det synnerligen tveksamt huruvida en förbättrad arbetstidslagstiftning för hembiträdeskåren i det nuvarande läget på arbetsmarknaden kan tänkas ha någon nämnvärd effekt på tillströmningen av arbetskraft till yrket. Denna synes för närvarande väsentligen bestämmas av andra faktorer, kanske främst av den minskade tillgång på yngre kvinnlig arbetskraft, som gjort sig gällande även på andra verksamhetsområden. Det huvudskäl som anförts för att i hembiträdeslagen införa principen om 8-timmars arbetsdag finner jag sålunda för närvarande icke böra tillmätas alltför stor betydelse.

Vid den av arbetsmarknadskommissionen föranstaltade stickprovsundersökningen ha ett relativt stort antal av de husmödrar och hembiträden, som lämnat svar, förklarat sig anse 8-timmarsdag möjlig att genomföra. En del av dessa svar ha dock avgivits under den förutsättningen, att hembiträdet vore tillräckligt kvalificerat för sina sysslor. I den mån detta är fallet och förhållandena i övrigt göra det möjligt torde emellertid — icke minst i betraktande av den brist på kvalificerad arbetskraft som förefinnes inom detta yrkesområde — en nettoarbetstid av 8 timmar låta sig ordna på frivillighetens väg. I praktiken torde så också ha skett i viss utsträckning. De avsevärda skiljaktigheter, som föreligga i fråga om de anställdas kvalifikationer och beträffande arbetsförhållandena inom olika typer av hushåll, torde emellertid tala emot att såsom allmän regel lagstadga principen om 8-timmars arbetsdag. Det kan i detta sammanhang understrykas, att lant-hushållen äro starkt underrepresenterade i stickprovsundersökningen och att inom denna kategori endast omkring en fjärdedel av husmödrarna utan reservation ansett 8-timmars arbetsdag möjlig att genomföra liksom att endast omkring 27,5 procent av hembiträdena varit av denna åsikt.

Särskilt beaktande förtjänar vidare förhållandena i familjer med barn, där båda föräldrarna ha arbete utom hemmet. För sådana familjers del måste den ifrågasatta arbetstidsregleringen ofta medföra stora svårigheter att sörja för barnens vård, om hembiträdet skall åtnjuta en längre ledighet mitt på dagen eller kompenseras därför genom ett ökat antal hel- eller halvlediga dagar. Det synes kunna befaras att i vissa fall husmodern skulle nödgas lämna sitt yrkesarbete, vilket under den rådande arbetsmarknads-situationen synes mindre lyckligt.

Med det husliga arbetets natur följer vidare, att en nettoarbetstidsreglering är svår att praktiskt tillämpa. Såsom arbetsrådet anfört äro i det husliga arbetet raster, pauser, måltidsuppehåll och arbete för egen räkning så inrörda med den effektiva arbetstiden, att det föreligger betydande svårigheter att avgöra dennas längd. Nödvändigheten att beräkna den tid, som åtgår för sådana avbrott i den effektiva arbetstiden som nu nämnts, kan lätt ge upphov till irriterande meningsskiljaktigheter. De nu angivna svårigheterna avhjälpas icke därigenom att den tillåtna arbetstiden, såsom arbetsmarknadskommissionen föreslagit, fördelas på en längre period. En sådan anordning skulle dessutom föra med sig komplikationer av formell natur, exempelvis i fråga om beräkning av övertid, och den skulle uppenbarligen nödvändiggöra upprättande av någon form av arbetstidsschema och förande av anteckningar om arbetstid, raster och övertid, som säkerligen skulle vålla åtskillig olägenhet.

Införandet av en regel om 8-timmars genomsnittlig arbetsdag torde vidare, hur bestämmelsen än utformas, göra ett regelbundet uttagande av övertid nödvändigt i vissa typer av hushåll och beträffande vissa arbetstagare (barnsköterskor, nybörjare i yrket). Då gottgörelse för övertid i

första hand skall utgå i form av penningar, måste detta föra med sig att många husmödrar, som äro i särskilt stort behov av hemhjälp, av ekonomiska skäl måste avstå härifrån. Sådana konsekvenser synas mindre lyckliga.

De anförda synpunkterna leda för min del till slutsatsen, att en revidering av hembiträdeslagen i angiven riktning för närvarande icke bör komma till stånd. Därest, såsom jag förordar, giltigheten av den nuvarande lagen förlänges på en tid av tre år, torde efter denna tid lagens verkningar säkrare kunna bedömas. En ytterligare anpassning efter de förändrade förhållandena på den husliga arbetsmarknaden kan under denna treårsperiod förväntas äga rum genom fortgående rationalisering av hemarbetet, utbyggnad av den sociala hemhjälpen, inrättande av daghem m. m. Dylika omständigheter förtjäna givetvis beaktande när fråga uppkommer om ytterligare förlängning av lagens giltighetstid.

Hembiträdes förmåner vid sjukdom.

Enligt 7 § hembiträdeslagen gäller, att om hembiträde, som är i arbetsgivarens hus och kost, på grund av sjukdom förhindras att utföra sina sysslor, hembiträdet äger att, så länge avtalet består, av arbetsgivaren erhålla bostad och kost jämte nödig personlig tillsyn, där ej behov av vård å sjukvårdsinrättning prövats föreligga och intagning å sådan inrättning jämväl ägt rum. Häremot stridande förbehåll är utan verkan. Har arbetsgivare, utöver vad nu sagts, bestritt kostnad för sjukvård åt hembiträdet, må arbetsgivaren söka kostnaden åter av hembiträdet.

Hembiträdesföreningarna ha i sin skrivelse till chefen för socialdepartementet hemställt, att bestämmelser angående hembiträdes rätt till lön under sjukdom införas i lagen. I skrivelsen föreslås, att hembiträde, som efter minst sex månaders anställning hos en och samma arbetsgivare genom oförvållad sjukdom, styrkt genom läkarintyg, blir arbetsoförmögen, skall äga rätt till ersättning i form av kontant lön, kost, logi och nödig personlig tillsyn under minst 14 dagar.

I yttranden till arbetsmarknadskommissionen ha hembiträdesföreningarnas förslag tillstyrkts av *Fredrika-Bremer-förbundet*, *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund*, *svenska barnsköterskeföreningen*, *svenska lantarbetarförbundet* samt ett stort antal *länsarbetsnämnder*.

Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund finner dock, att personlig tillsyn icke kan krävas i det fall att hembiträdet självt ordnat sin bostadsfråga. Även *vissa länsarbetsnämnder* synas förutsätta, att den föreslagna bestämmelsen skall gälla endast hembiträden, som bo hos arbetsgivaren, och *länsarbetsnämnden i Västernorrlands län* anser undantag i vad rör förmånen av kost, logi och personlig tillsyn påkallat även för de fall, då husmor har för-

värvsarbete på annan ort än hemorten eller har arbetet så ordnat att längre lunchraster icke förekomma och annan arbetskraft ej kan anskaffas. *Länsarbetsnämnderna i Östergötlands och Västmanlands län* ha däremot understrukit, att de förmåner, som komma att tillerkännas på arbetsplatsen boende hembiträden, böra gälla även hembiträden med egen bostad. *Länsarbetsnämnden i Södermanlands län* åter har ifrågasatt, om icke i varje fall borde i lagen utsägas i vad mån hembiträden med egen bostad men i arbetsgivarens kost ägde rätt till kost eller kostersättning under sjukdom.

Fredrika-Bremer-förbundet har i sitt yttrande anfört:

Vid lagens tillkomst uttalades från flera håll farhågor för att bestämmelserna om rätt för hos arbetsgivaren boende hembitråde till kost, logi och nödig personlig omvårdnad vid viss tids sjukdom skulle komma att visa sig synnerligen betungande för familjer med mindre god ekonomi. Såvitt förbundet har sig bekant har emellertid i praktiken icke försports något missnöje med denna bestämmelse. En komplettering av stadgandet i överensstämmelse med vad hembiträdesföreningarna föreslagit finner förbundet följdriktig och i överensstämmelse med den allmänna rättsuppfattningen i sådana frågor.

Landsorganisationen har framhållit, att hembiträdesföreningarnas förslag överensstämde med den ståndpunkt landsorganisationen intagit i sina yttranden över hembiträdesutredningens och befolkningsutredningens förslag till hembiträdeslag.

Länsarbetsnämnden i Kristianstads län har anfört, att det syntes skäligt att vid sjukdom kontant lön utginge under 14 dagar till hembitråde i arbetsgivarens hus och kost. I övrigt borde 7 § i lagen bibehållas oförändrad. Vid utformandet av bestämmelsen borde hänsyn tagas till den nya lagen om sjukförsäkring. Det syntes nämnden rimligt, att för hembiträdet stadgades skyldighet att för tiden intill dess nämnda lag trädde i kraft ingå som medlem i sjukkasse. Lämpligt vore, att arbetsgivaren bestrede försäkringsavgiften.

Införande av en bestämmelse att hembitråde skall vara medlem i sjukkasse har även förordats av vissa andra *länsarbetsnämnder* samt av *högerns centrala kvinnoråd*. Rådet har eljest i princip tillstyrkt hembiträdesföreningarnas förslag i denna del men synes förmena, att bestämmelser om rätt till gottgörelse under sjukdom ej böra göras tvingande till hembiträdets förmån.

Länsarbetsnämnden i Skaraborgs län har föreslagit, att hembitråde efter 6 månaders anställning vid sjukdom skall äga rätt till kontant lön under endast en vecka och att sådan ersättning under 14 dagar skall utgå först sedan anställningen varat ett år.

Hembiträdesföreningarnas förslag om lön under sjukdom har avstyrkts av *riksförsäkringsanstalten, socialstyrelsen, folkpartiets kvinnoförbund, svenska arbetsgivareföreningen, svenska lantarbetsgivareföreningen, svenska landsbygdens kvinnoförbund, Sveriges husmodersföreningars riksförbund och yrkeskvinnors samarbetsförbund* samt av *länsarbetsnämnderna i Värmlands*

och Örebro län. Länsarbetsnämnden i Värmlands län har dock förordat en bestämmelse av innebörd, att om uppsägning sker under hembiträdes sjukdom, hembiträdet under alla förhållanden skall äga rätt till lön under uppsägningstiden.

Arbetsnämnden i Stockholms stad har, med hänvisning till att frågor som röra sjukersättning i regel fastställas genom frivilliga avtal mellan arbetsmarknadens parter, ifrågasatt lämpligheten av att genom lagstiftning reglera dessa frågor för en bestämd grupp. Motsvarande synpunkt har åberopats i flertalet av de avstyrkande yttrandena. I övrigt har man i dessa hänvisat till den blivande obligatoriska sjukförsäkringen och vidare framhållit, att införande i lagen av en bestämmelse om sjuklön skulle medföra dryga kostnader för många familjer, som i ett dylikt läge skulle kunna bli tvingade att betala dubbel hemhjälp. Länsarbetsnämnden i Örebro län har föreslagit, att den nuvarande bestämmelsen i 7 § skärpes så, att förmånen av fri kost och logi jämte nödig personlig tillsyn tillerkännes hembiträde först efter viss tid, exempelvis tre månaders anställning samt under högst en månad.

Vid den av arbetsmarknadskommissionen företagna stickprovsundersökningen framställdes även frågor avseende bestämmelserna om ersättning till hembiträde under sjukdom. Av svaren framgår att lön under sjukdom i stor utsträckning torde utgå redan nu. Det övervägande flertalet inom båda grupperna (76 procent av husmödrarna och 93 procent av hembiträderna) ansluter sig emellertid till att bestämmelser böra intagas i lagen.

Arbetsmarknadskommissionen föreslår för egen del icke några ändrade bestämmelser rörande hembiträdes förmåner vid sjukdom. Kommissionen framhåller, att bestämmelser av likartad natur som den av hembiträdesföreningarna föreslagna icke torde finnas intagna i lag gällande för annat arbetsområde, varför det vore tveksamt, om en sådan regel borde införas i hembiträdeslagen. Av den genomförda stickprovsundersökningen framginge för övrigt, att i runt tal 70 procent av de av undersökningen berörda hembiträderna redan vore medlemmar i någon erkänd sjukkasse. I samband med genomförande av den obligatoriska sjukförsäkringen skapades trygghet i detta avseende jämväl för löntagare inom det husliga arbetsområdet.

Kommissionen fortsätter:

Vad angår bestämmelsen i 7 § rörande arbetstagares förmåner vid sjukdom vill kommissionen påpeka, att hembiträde, boende på arbetsplatsen, enligt denna bestämmelse tillförsäkras väsentligt större förmåner än hembiträde med egen bostad. Med hänsyn till svårigheterna att införa motsvarande förmåner för sistnämnda grupp av arbetstagare vill kommissionen dock icke föreslå någon lagändring i syfte att utjämna skillnaderna. För övrigt synes utvecklingen, bortsett från nu rådande bostadsbrist, gå därhän, att allt flera arbetstagare inom även detta yrke hålla sig med bostad utan-

för arbetsplatsen, vilket är ägnat att göra deras arbetsförhållanden i detta avseende mer jämförliga med övriga yrkesgruppers.

Frågan om hembiträdes rätt till kontant lön under sjukdom var föremål för övertvägande redan vid hembiträdeslagens tillkomst. Hembiträdesutredningen ansåg det mindre lämpligt att reglera spörsmålet särskilt för ifrågavarande specialområde och fann, under förutsättning att trängande skäl icke påkallade en omedelbar lösning, frågan böra överlämnas till avgörande i större sammanhang. Sådana skäl vore enligt utredningens mening icke för handen, då för hembiträdenas vidkommande frågan i praxis erhållit en relativt tillfredsställande lösning. Lagen utformades i enlighet härmed. Föredraganden.

Några vägande skäl synas icke nu hava anförts för att statsmakterna skulle frångå den ståndpunkt, som av dem tidigare intagits till förevarande spörsmål. Hembiträde i arbetsgivarens hus och kost torde vid kortare sjukdomar alltjämt regelmässigt få behålla hela lönen och ett stort antal hembiträden synes genom sjukförsäkring själva ha sökt bereda sig visst skydd mot löneförlust vid sjukdomsfall. I och med att lagen om allmän sjukförsäkring den 1 juli 1950 träder i kraft tillförsäkras alla hembiträden sådant skydd. Att, såsom i några yttranden föreslagits, genom stadgande i lagen föreskriva skyldighet för hembiträde att redan nu försäkra sig mot sjukdom lär ej heller kunna ifrågakomma. Det synes även mindre lämpligt att, såsom ifrågasatts, i lagen införa en bestämmelse om att kontant lön skall utgå till hembiträde, som är av sjukdom oförmöget att utföra sina sysslor, därest sjukdomen föranlett att hembiträdet uppsagts från sin anställning. Hembiträde i arbetsgivarens hus och kost har enligt gällande lag i denna situation icke rätt till kontant lön under uppsägningstiden men äger däremot så länge avtalet består att av arbetsgivaren erhålla bostad och kost jämte nödig personlig tillsyn.

Beträffande sistnämnda förmåner vid sjukdom har i flera yttranden till arbetsmarknadscommissionen föreslagits, att de skola tillerkännas även hembiträde med egen bostad. I fråga om sådana hembiträden innehåller lagen nämligen ej någon bestämmelse om skyldighet för arbetsgivaren att låta hembiträde under sjukdom komma i åtnjutande av vissa naturaförmåner, vilka i allmänhet torde bestå av fri kost. Då dessa hembiträden sannolikt i väsentligt mindre utsträckning än hembiträden med fri bostad erhålla kontant lön under sjukdom försättas de onekligen vid sjukdomsfall ofta i en svår situation. På de av arbetsmarknadscommissionen anförda skälen anser jag mig emellertid icke kunna förorda någon ändring av lagen till deras förmån. Jag har ej heller funnit anledning biträda förslaget, att de förmåner, som för närvarande utgå vid sjukdom oberoende av anställningstidens längd, skola tillerkännas hembiträde först efter viss tids anställning.

Tiden för arbetets början.

Enligt 9 § hembiträdeslagen skall hembiträdes ordinarie arbetstid, ändå att annorlunda avtalats, sluta senast kl. 19. Däremot innehåller lagen ingen bestämmelse om tiden för arbetets början.

I sitt yttrande till Kungl. Maj:t har *arbetsrådet* funnit det kunna ifrågasättas att som korrektiv mot att hembiträdena erhålla för lång arbetstid i lagen upptaga en bestämmelse om vid vilken tidpunkt den ordinarie arbetstiden tidigast finge börja på morgonen. Under hänvisning till vad i frågan förekommit vid lagens tillkomst har emellertid arbetsrådet avstått från att förorda en sådan bestämmelse.

Föredraganden.

Såsom förut nämnts är hembiträdeslagen avsedd att innefatta en fritidsreglering. Denna reglering är emellertid i så måtto ofullständig, att den icke befattar sig med tidpunkten för det ordinarie arbetets början. Denna fråga var föremål för övervägande under förarbetena till lagen. Med hänsyn till de särskilda förhållandena i jordbrukshushåll, där mjölkningsarbetet måste påbörjas före kl. 6, kommo emellertid några bestämmelser om tiden för arbetets början icke att inflyta i lagen. Något yrkande om ändring härutinnan har nu ej framförts. Anledning torde därför saknas att nu taga upp frågan till behandling i lagen.

Fridagar.

10 § innehåller bestämmelser om hembiträdes fridagar. Enligt dessa bestämmelser äger hembiträde, ändå att annat avtalats, åtnjuta fridagar i minst följande omfattning, nämligen *dels* antingen var tredje söndag eller annan allmän helgdag av kyrklig karaktär eller efter kl. 13 varannan sådan dag, *dels* en bestämd vardag varje vecka efter kl. 14 och *dels* den 1 maj efter kl. 13, såframt fridag ej då åtnjutes på grund av att dagen infaller på sön- eller helgdag.

I hembiträdesföreningarnas skrivelse till chefen för socialdepartementet yrkas, att bestämmelsen om söndagsledighet måtte utökas att omfatta varannan sön- och helgdag. Föreningarna framhålla, att en del av husmödrarna icke förstått att i lagen föreskrivna fritider utgjorde ett minimum, varför hembiträden, som haft flera fridagar än lagen stadgade, efter dess tillkomst stundom fått rätten härtill ifrågasatt.

Förslaget har tillstyrkts av det övervägande antalet myndigheter och organisationer, som hos arbetsmarknadskommissionen yttrat sig i ärendet, varvid i allmänhet betonats, att den föreslagna bestämmelsen i de flesta fall endast torde komma att bekräfta redan existerande överenskommelser. *Högerns centrala kvinnoråd* har härtill fogat anmärkningen, att det givetvis borde stå öppet för arbetsgivare och arbetstagare att göra annan frivillig överenskommelse om söndagsledighet. Även *Sveriges socialdemokratiska*

Kvinnoförbund förutsätter, att parterna genom fri överenskommelse och med god vilja kunna åstadkomma jämkningar i fråga om ledigheten, där ett starkt behov därav uppkommer. *Fredrika-Bremer-förbundet* anser, att ordet »minst» bör utgå ur lagtexten. Något hinder att utöka ledigheten skulle icke följa därav men lagen borde icke genom sin ordalydelse förutsätta att husmodern som regel skall utträtta allt hushållsarbete under söndagar.

Hembiträdesföreningarnas centralkommitté har i sitt yttrande till arbetsmarknadskommissionen uttalat, att det enligt kommitténs mening vore genomförbart att stipulera fyra hellediga dagar per månad, varav minst två skulle vara söndagar. Övriga borde alternativt kunna utgå som halvdagsledighet, varigenom den nu tillämpade regeln med en ledig eftermiddag i veckan kunde bestå. Ett annat förslag till fridagarnas anordnande har framställts av *länsarbetsnämnden i Örebro län*, som förordat, att hembiträdena erhöles var tredje söndag helledig samt därutöver en halvledig söndag i månaden samt en halvledig dag i veckan.

Bibehållande av nuvarande bestämmelser om hembiträdenas fridagar föreslås av *folkpartiets kvinnoförbund, svenska arbetsgivareföreningen, svenska lantarbetsgivareföreningen, Sveriges husmodersföreningars riksförbund och länsarbetsnämnden i Gotlands län*. Folkpartiets kvinnoförbund anser frågan vara av underordnad betydelse och böra regleras genom avtal.

Arbetsmarknadskommissionen tillstyrker enhälligt hembiträdesföreningarnas förslag i denna del och föreslår sålunda, att hembiträde, ändå att annat avtalats, skall åtnjuta fridag minst varannan söndag eller annan allmän helgdag av kyrklig karaktär.

Beträffande frågan hur ofta hembiträde skall hava fridag synes det vara vanligt, att hembiträde åtnjuter fridag varannan söndag eller något oftare än vad lagen föreskriver. Med hänsyn härtill och till vad hembiträdesföreningarna anfört föreslår jag att denna praxis lagfästes. I övrigt synes 10 § icke böra givas ändrad avfattning.

Föredraganden.

Avtalets upphörande, skadestånd m. m.

Om anställnings- och uppsägningstid finnas bestämmelser i 5 och 14 §§. Enligt första stycket av förstnämnda lagrum skall avtal, som är ingånget för bestämd tid, upphöra att gälla då den överenskomna tiden gått tillända. Om avtalstiden ej understiger ett år, skall avtalet dock anses förlängt på obestämd tid, därest uppsägning ej skett fjorton dagar före avtalstidens slut. Enligt andra stycket av 5 § skall, om avtalstiden ej är bestämd, avtalet upphöra att gälla fjorton dagar efter det uppsägning å någondera sidan skett. Bestämmelserna i 5 § äro icke tvingande.

I 14 § stadgas, att därest hembiträde, som är anställt för bestämd tid, på grund av sjukdom under minst fjorton dagar varit oförmöget att sköta

sina sysslor, arbetsgivaren äger uppsäga avtalet med iakttagande av fjorton dagars uppsägningstid. Återfår hembiträdet före uppsägningstidens utgång sin arbetsförmåga, är uppsägningen, om annan ej anställts i hembiträdets ställe, förfallen. Bestämmelsen är tvingande.

15 § innehåller bestämmelser om arbetsgivarens rätt att uppsäga avtalet till omedelbart upphörande och 16 § motsvarande föreskrifter för hembiträdets del. Enligt 15 § är hembiträdet skyldigt att efter anmodan av arbetsgivaren på dennes bekostnad anskaffa och för arbetsgivaren förete läkarintyg angående sitt hälsotillstånd. Då avtal uppsagts, är arbetsgivaren enligt 17 § skyldig att på begäran lämna hembiträde betyg angående anställningen. Betyget skall innehålla uppgift om, bland annat, anställningens art och anställningstiden samt hembiträdes flit, ordning och skicklighet i arbetet.

19 och 20 §§ innehålla slutligen regler om skadestånd. I 19 § stadgas, att om arbetsgivare eller hembiträde åsidosätter sina förpliktelser enligt avtalet eller hembiträdeslagen, därav uppkommen skada skall ersättas. Vid bedömande om och i vad mån skada uppstått, skall hänsyn tagas även till omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse. Om det med hänsyn till den skadevållandes ringa skuld, den skadelidandes förhållande i avseende å tvistens uppkomst, skadans storlek eller omständigheterna i övrigt finnes skäligt, må skadeståndets belopp nedsättas; fullständig befrielse från skadeståndsskyldighet kan också äga rum. I 20 § föreskrives, att talan om skadestånd enligt 19 § vid äventyr av talans förlust skall anhängiggöras inom sex månader från det skadan inträffade.

I ett å den *kvinnliga yrkesinspektionens* vägnar avgivet yttrande till riks-försäkringsanstalten anföres:

Hembiträdeslagens stora betydelse för höjandet av hembiträdesyrkets sociala värde skulle ökas, om lagen utom arbetsgivarens skyldigheter även innehölle några stadganden om arbetstagarens förpliktelser. I 17 § omnämnes, att betyg skall innehålla uppgift om bl. a. hembiträdets flit, ordning och skicklighet, det är allt. Ej heller innehåller det av statens arbetsmarknadskommission fastställda anställningskontraktet någonting om hembiträdets åligganden. Ett kontrakt bör dock taga upp ej blott den ena partens skyldigheter utan bägges. Som det nu är betraktas allmänt endast husmodern bunden, detta ofta även av hembiträdet, som skrivit under ett dylikt anställningskontrakt.

Liknande uttalanden göres även i andra yttranden. *Socialstyrelsen* har uppgivit, att det ofta förekomme, att hembiträde slutade sin anställning utan att iakttaga uppsägningstid. *Högerns centrala kvinnoråd* har yrkat att en mot § 14 svarande bestämmelse infördes för hembiträdena så att dessa icke ha rätt att omedelbart säga upp avtalet vid arbetsgivarens sjukdom. *Länsarbetsnämnden i Älvsborgs län* har framhållit lämpligheten av att vissa kompetenskrav på hembiträden infördes i lagen och att genom statliga myndig-

heters försorg lämpliga husliga utbildningsanstalter skapades. Den husliga utbildningens betydelse understrykes för övrigt i flera yttranden.

Även bestämmelserna i 15 § om läkarintyg ha föranlett uttalanden i några yttranden till arbetsmarknadskommissionen. Sålunda har *länsarbetsnämnden i Jämtlands län* förordat införandet av en ovillkorlig föreskrift för hembiträde att förete läkarintyg, åtminstone då det vore fråga om tuberkulos och då barn funnes i familjen. Med hänsyn till konkurrensen om hemhjälpen hade det nämligen visat sig svårt för en arbetsgivare, som icke ville riskera att bli refuserad av en platssökande, att anmoda denna att anskaffa och förete läkarintyg.

Omförmälda länsarbetsnämnd anser även bestämmelserna i 19 § om skadestånd vara otillfredsställande och alltför vaga. Särskilt gällde detta i fråga om hembiträde, som avvek från sin anställning utan iakttagande av uppsägningstid. Med utgångspunkt från förekomsten av sådana avtalsbrott har jämväl *socialstyrelsen* berört hembiträdeslagens skadeståndsregler. Styrelsen har härvid anfört:

På grund av avsaknaden av närmare bestämmelser för bedömningen av skadeståndets storlek och svårigheten i vissa fall att påvisa någon ekonomisk skada kan i regel enighet icke uppnås om med vilket belopp skadestånd skall utgå. Under sådana omständigheter låter husmodern ofta saken förfalla. Den av lagen anvisade utvägen att instämma hembiträdet till domstol för fastställande av skadeståndet är ej heller framkomlig. Enär hembiträdena i regel sakna utmättningsbara tillgångar, kan nämligen ett av domstol utdömt skadestånd sällan uttagas. Husmodern får i stället själv betala sina rättegångskostnader.

Enligt styrelsens uppfattning skulle det innebära en fördel för båda parter om det fastställdes vissa normer för beräkningen av skadeståndet i dylikt fall. Med hänsyn till frågans räckvidd är styrelsen emellertid icke nu beredd att framlägga förslag, efter vilka linjer dessa normer böra utformas.

I den mån det för närvarande förekommer i större utsträckning än tidigare, att hembiträden lämna sina anställningar utan iakttagande av föreskriven uppsägningstid, torde detta hava sin grund i den rådande knappheten på arbetskraft inom det husliga arbetsområdet. Denna brist på hembiträden har troligen också medfört att åtskilliga mindre kvalificerade arbetstagare sökt sin utkomst inom yrket. Att i lagen upptaga detaljerade bestämmelser om hembiträdes skyldigheter, viss kompetens för arbetstagare för att få åtnjuta lagens skydd eller dylikt kan emellertid enligt min mening ej komma i fråga. I 19 § finnes uttryckligen angivet att skadeståndsskyldighet åligger hembiträde, som åsidosätter sina förpliktelser. I arbetsgivarens möjlighet att i vanlig rättegång föra skadeståndstalan mot hembiträdet finnes alltså ett visst korrektiv mot de berörda missförhållandena. Att, såsom *socialstyrelsen* påpekat, denna möjlighet många gånger är utan värde, lär visserligen ej kunna bestridas. Det kan emellertid ifrågasättas om ett fastställande av vissa normer för skadeståndets beräk-

Föredraganden.

ning skulle kunna i någon väsentlig grad avhjälpa de av socialstyrelsen påtalade olägenheterna. I varje fall torde spørsmålet äga sådant samband med vissa andra frågor av civilrättslig natur, att det bör upptagas först i förening med en allmän reglering av de enskilda arbetsavtalen.

Vad slutligen angår den påyrkade skärpningen av stadgandet i 15 § om skyldighet för hembiträde att på anmodan av arbetsgivaren förete läkarintyg, torde icke något vara att vinna genom att denna skyldighet göres ovillkorlig. Jag kan därför ej förorda en ändring av lagen i denna del. Jag vill emellertid erinra om att vid stadgandets tillkomst uttalades, att hinder icke mötte mot en tillämpning av detsamma redan vid hembiträdets tillträdande av anställning, i samband varmed påpekades att gällande tuberkulosförordning innehölle förbud för den, som är behäftad med smittsam tuberkulos att tillträda anställning att sköta barn samt att vid remissbehandlingen av det förslag, som låg till grund för denna förordning, underströks behovet av kontroll i tuberkuloshänseende beträffande hembiträden.

Lagens giltighetstid.

Hembiträdeslagen torde, såsom av arbetsmarknadskommissionen föreslagits och av mig i det föregående förordats, böra erhålla förlängd giltighet under en treårsperiod, räknad från och med den 1 november 1947.

Föredraganden hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över ett i enlighet med det anförda inom socialdepartementet utarbetat förslag till *lag om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461)*, av den lydelse bilaga¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Sven Sigurdson.

¹ Denna bilaga, som är lika lydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 28 mars 1947.

N ä r v a r a n d e :

justitieråden LAWSKI,
GYLLENSWÄRD,
NISSEN,
regeringsrådet KUYLENSTIERNA.

Enligt lagrådet den 26 mars 1947 tillhandakommet utdrag av protokoll över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 28 februari 1947, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upp- rättat förslag till *lag om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461)*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av hovrättsfiskalen S. O. af Geijerstam.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:

Åke Mossler.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 28 mars 1947.

N ä r v a r a n d e :

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, MOSSBERG, WEIJNE.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler statsrådet Mossberg lagrådets den 28 mars 1947 avgivna utlåtande över det den 28 februari 1947 till lagrådet remitterade förslaget till *lag om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461)* och hemställer, att förslaget, som av lagrådet lämnats utan erinran, måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdna hemställen förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Nils Hedfors.